

Robert Van Genechten, s.d. [ADV, VFA376]

“Ook een politieke invloed moet van onze Alma Mater uitgaan”

Staatkunde en activisme bij Robert Van Genechten

MATTHIJS DE RIDDER

Toen de Duitse overheid de Gentse Hogeschool in 1916 vernederlandste werd deze ‘Von Bissinguniversiteit’ door een deel van de activisten onthaald als de eerste echte overwinning van de Vlaamse beweging. De jonge dichter Gaston Burssens zag deze gebeurtenis bijvoorbeeld als de eerste stap in de definitieve ‘herleving’ van Vlaanderen. In het februarinummer (1917) van *De Goedendag* publiceerde Burssens het enthousiasmerende gedicht *Aan de leden van Jong-Vlaanderen*, waarin hij de leden van de jongerenorganisatie van het ANV (niet de mannen van het Gentse Jong-Vlaanderen) opriep om gelijke tred te houden met de recente bloei van het activisme. “*Maaiers, maait nu het goudene graan, / gunstig is 't weder en rijk is de Zomer,*”¹ luidden de eerste twee regels. Oogsten nu de tijd daar rijp voor is, was Burssens’ devies.

Ook elders werd de vernederlandsing van de Gentse universiteit gezien als de belangrijkste ‘daad’ in het Vlaamse emancipatieproces. George P.M. Roose, hoofdredacteur van *Ons Land* formuleerde het in september 1916 in een artikel getiteld *Daden* als volgt:

*“En als we thans, op den vooravond van de opening van onze Vlaamsche Hoogeschool smaken de groote vreugde van den krijgsman, – die rust op zijn schild, gereed tot nieuwen kamp, en gelukkig, wijl hij heeft te strijden voor het levensrecht van zijn volk, – dan is onze vreugde dààrom zoo groot en zoo rein, wijl wij, door de opening van onze Hoogeschool te begroeten voor heel de wereld, in het bewustzijn van onze kracht, in de overtuiging van wat onze toekomst als volk zal zijn, die open Vlaamsche Universiteit aanschouwen als het symbool van onzen strijd en onze eindelijke opstanding.”*²

1. G. Burssens, *Alles is mogelijk in een gedicht. Verzamelde verzen 1914-1965* [M. de Ridder, ed.], Antwerpen-Amsterdam, 2005, p. 734.
2. G.P.M. Roose, *Daden*, in: *Ons Land*, jg. 3, 1916, nr. 21, p. 1.

De vernederlandsing van de Gentse Hogeschool was volgens Roose dus een overwinning van de Vlaamse strijders. Met deze daad hadden de Vlamingen bovendien aan de wereld laten zien dat ze een krachtadig en bewust volk waren, of dat ze in ieder geval bezig waren om het te worden.

Voor een deel van de activisten was het duidelijk dat 'Gent' een belangrijke verworvenheid was voor de Vlaamse beweging. In de retoriek van het activisme was dit vaak een 'overwinning' zonder meer. Maar voor sommige activisten begon het echte emancipatieproces hier pas. Als de vernederlandsing van de Gentse universiteit echt een mijlpaal was in de Vlaamse geschiedenis, waartoe moest dit dan leiden? Was de Gentse Hogeschool een eerste stap in de richting van een zelfstandige Vlaamse staat? En zo ja, hoe zou die staat er dan uit moeten zien? Over deze en andere vragen dacht Robert Van Genechten (1895-1945)³ na in een reeks *Staatkundige kronieken* die in 1917 verscheen in het Gentse studentenblad *Aula*. Deze reeks artikelen biedt een verhelderende inblik in het activistische staatkundige denken.

DE 'STAATKUNDIGE KRONIEK' VAN ROBERT VAN GENECHTEN

Voor Van Genechten markeerde de Eerste Wereldoorlog het einde van de periode waarin de staatsidee – die van de moderne natiestaat zoals die vorm kreeg tijdens de industriële revolutie – het internationale denken domineerde. De vernietigende oorlog die ondertussen woedde, had het failliet van dat systeem immers overtuigend aangetoond. Staatsbelangen culmineerden in imperialistische neigingen en die resulteerden onherroepelijk in een verschrikkelijke oorlog, terwijl de nationale belangen over het hoofd werden gezien. De vraag was dan ook niet of Vlaanderen onder Duits of Frans of Belgisch regime zou gaan functioneren, de vraag was welk scenario het meest waarschijnlijk naar een latere Europese Volkenbond zou leiden.

Het idee van een Europese Volkenbond als ultieme oplossing van alle imperialistische en nationale problemen op het oude continent waarde al even door de wereld van de activisten. Gaston Burssens had in maart en mei 1916 in *De Goedendag* aandacht gevraagd voor het Nederlandse tijdschrift *Dietsche Stemmen*, waarin een serie artikelen verscheen van Mr. W.J.L. van Es onder de titel *Het nieuwe Europa*. Daarin besteedde deze laatste aandacht aan de nationalistische reactie van de onderdrukte kleine Europese volkeren op de desastreuze politiek van de imperialistische grootmachten. Van Es stelde "[a]ls ideale oplossing (...) de Europeesche statenbond" voor.⁴ Deze analyse was van groot belang voor de politieke positiebepaling van de jonge generatie, ook voor Paul Van Ostaijen, die zich eveneens

3. A. De Jonge, L. Vandeweyer & P. van Hees, *Genechten, Robert van*, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging (NEVB)*, Tielt, 1998, pp. 1252-1253.

4. G. Burssens, *Verzameld proza* [L. Pay, ed.], Amsterdam-Antwerpen, 1981, p. 349.

gecharmeerd toonde van *Dietsche Stemmen*. Een maand na Burssens' bespreking schreef hij: "Dit is 'het' moderne tijdschrift van Nederland [Nederland en Vlaanderen, MdR], het twintig[ste]eeuwse, het nieuwe, in verhouding met deze tijd."⁵ In verhouding met deze tijd betekende dit niet alleen dat de moderne mens zich met Europa in plaats van zijn eigen achtertuin bezig moest houden, het sloeg uiteraard ook op de actualistische opvatting dat er juist tijdens de oorlog een vuist gemaakt moest worden tegen de imperialistische grootmachten die Europa verscheurden. En precies bij dit laatste sloot Van Genechten zich nu aan, eveneens met een verwijzing naar *Dietsche Stemmen*.

Van Genechten volgde het voorstel van Van Es volledig en toonde zich dan ook enigszins teleurgesteld in het betoog van Marcel Minnaert – ondertussen professor aan de Von Bissinguniversiteit – die naar zijn smaak het proces van "de overgang van nationale staat tot Europese statenbond" onvoldoende had belicht.⁶ "Van overgrote en verheugende betekenis" was daarentegen de rede die de Amerikaanse president Woodrow Wilson op 22 januari 1917 in de senaat van de Verenigde Staten had gehouden. Hij pleitte op die dag voor een situatie waarin er niet opnieuw een 'balance of power' zou ontstaan, maar een 'League of Peace'; een samenwerkingsverband van alle Europese volken.

Dit pleidooi bood perspectieven. Het leidde immers tot het internationalistische ideaal dat zo'n beetje elke jonge dichter/activist ondertussen had omarmd. Maar het ideaal was één ding, de verwezenlijking daarvan een heel ander. Noch Burssens, noch Van Ostaijen, noch de andere jonge idealisten hadden ondertussen de noodzaak gezien om een concreet stappenplan te formuleren dat tot de stichting van de Volkenbond zou leiden. In de meeste gevallen werd de realisatie van het uiteindelijke ideaal zelfs op de lange baan geschoven, omdat nog lang niet voldaan leek aan de noodzakelijke voorwaarde van het volwassen worden van het Vlaamse volk, hetgeen ervoor zorgde dat het internationalisme een geruststellende abstractie kon blijven. Maar daar was ondertussen verandering in gekomen. Zo oordeelde althans Bob Van Genechten. Het feit dat de Vlaamse universiteit haar deuren had geopend, betekende voor hem dat de nationale bewustwording misschien niet was voltooid, maar dat er toch een flinke stap in de goede richting was gezet:

*"Laten wij nu echter niet denken dat wij in feite in Vlaanderen al die periode[n] nog eens moeten doormaken; wij leven niet meer in 1880."*⁷

5. P. van Ostaijen, *Verzameld werk. IV. Proza. Besprekingen en beschouwingen* [G. Borgers, ed.], Amsterdam, 1979, p. 13.
6. B. van Genechten, Staatkundige kroniek. Flamingantisme en nationalisme, in: *Aula*, jg. 1, 1917, nr. 5, pp. 89-93.
7. B. van Genechten, Staatkundige kroniek. Flamingantisme en nationalisme, in: *Aula*, jg. 1, 1917, nr. 5, pp. 89-93.

Het tekent de activist Van Genechten dat hij de eerste praktische verwezenlijking van de Vlaamse beweging beschouwde als een symptoom van het stilaan tot volle wasdom komende Vlaanderen. Het flamingantisme was eindelijk op kruissnelheid geraakt en het leek bepaald niet de bedoeling om nu rustig te gaan wachten op wat komen zou. In het vervolg van zijn uiteenzetting leek hij dan ook vooral te willen oproepen tot meer concrete politieke actie. Zo zouden de "*jonge intellectuelen*" volgens hem het "*staatsidee*" met "*simpatie* [moeten] *benaderen*"; het Vlaamse staatsidee, om heel precies te zijn. Zo'n Vlaamse staat zou vanwege zijn "*opvoedende kracht*" namelijk een probaat middel blijken te zijn in de strijd voor een ideaal – op maat van de activisten gesneden – Vlaanderen.⁸ Na de Gentse hogeschool, richtte Van Genechten zijn pijlen dus op een zelfstandige Vlaamse staat die niet alleen nog bredere lagen van het Vlaamse volk wakker zou kunnen schudden, maar die ook een gesprekspartner zou kunnen zijn voor de reeds bestaande staten die samen de Europese Statenbond zouden vormen.

Dat Van Genechten er niet veel in zag om zijn versie van het internationalisme te benaderen als een waakvlam in de verte, was duidelijk. En dat werd nog veel duidelijker in *Nieuwe wegen*, de hierop volgende aflevering van zijn *Staatkundige kroniek*, waarin hij de voor- en nadelen van het onmiddellijke politieke handelen afwoog.

"*Wij beseffen niet genoeg*", zo begon Van Genechten, "*de waarde van de tijd die wij beleven, bedrukt door het smartelijke der vernietiging van zoveel kracht en zoveel jonge levens*". De omstandigheden waren weliswaar zwaar, maar dat betekende niet dat men geen oog meer hoefde te hebben voor de "*kracht en de betekenis van de vernietigende tragedie die wij bijwonen*".⁹ De vernietiging betekende immers ook de noodzaak van "*het heroptrekken van een nieuwe maatschappij*".¹⁰ En daar kon wat Van Genechten betrof niet vroeg genoeg mee begonnen worden. *Now was the time*.

Van Genechten besepte heel goed dat zijn doorgedreven verlangen om Vlaanderen te bevrijden uit de greep van België hem nog een stap verder in de armen van de bezetter dreef. Bij het aanvaarden van de Vlaamse hogeschool had ook hij zichzelf, of in ieder geval zijn lezers voorgehouden dat hiermee niet de Duitse agenda gediend werd, maar dat de Vlamingen simpelweg aanvaardden wat al lang van hen had moeten zijn. Maar nu, nu hij zichzelf gedwongen zag om de ultieme stap naar zelfstandigheid te zetten, veroordeelde Van Genechten zichzelf tot collaboratie op het hoogste niveau, een conclusie die hij overigens geenszins uit de weg ging:

8. B. van Genechten, Staatkundige kroniek. Flamingantisme en nationalisme, in: *Aula*, jg. 1, 1917, nr. 5, pp. 89-93.
9. B. van Genechten, Staatkundige kroniek. Nieuwe wegen, in: *Aula*, jg. 1, 1917, nr. 6, p. 112.
10. B. van Genechten, Staatkundige kroniek. Nieuwe wegen, in: *Aula*, jg. 1, 1917, nr. 6, p. 113.

“Daardoor ook krijgt elk feit waar wij nu van horen die diepe, tragiese toon die wij het toekennen, tenminste daar waar wij voelen dat het is gesteld door een man met bewuste geest en verantwoordelijk geweten.

Dit trof ons alles zo, wanneer wij vernamen van een Vlaams gezantschap bij de Duitse Rijkskanselier; minder nog door het feit zelve dan door de omgeving waarin het geschiedde.

Drie elementen zijn in deze daad betrokken: Duitsland, België en de Vlaamse beweging, en het gezantschap van het ene bij de vijand van het andere betekent niets anders dan dat de verhoudingen feitelijk gewijzigd zijn, en dat de Vlamingen de zedelijke moed hadden dit in te zien.”¹¹

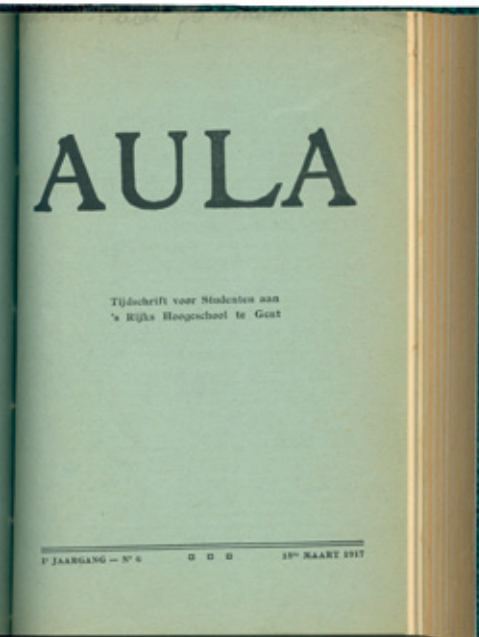
De logica die hier wordt gehanteerd, is die van de activist, en meer bepaald die van de ‘man met bewuste geest en verantwoordelijk geweten’ (cursivering door de auteur). Dit is de logica, met andere woorden, van de viriele strijder die zich niet meer mag laten tegenhouden door van buiten opgelegde restricties, omdat het tijd is dat hij heel bewust zijn *eigen* verantwoordelijkheid neemt.

Het mag dan ook niet verwonderen dat Van Genechten zeer gelukkig was met de reis van een afvaardiging van de in februari 1917 opgerichte Raad van Vlaanderen naar de Duitse kanselier. Deze zelfverkleerde Vlaamse regering was immers de voorafspiegeling van wat ooit een échte Vlaamse regering zou moeten worden. En de ontvangst door de kanselier betekende dat alvast één buitenlands staatshoofd diplomatieke betrekkingen wilde aanknopen met de staat in wording. In werkelijkheid zag het een en ander er natuurlijk lang niet zo rooskleurig uit. De reis naar Berlijn was er eigenlijk voor bedoeld om kennis te maken met de Duitse overheid en haar bij deze gelegenheid het programma van de Raad kenbaar te maken. Daarbij was de bewegingsvrijheid van de afvaardiging niet zo groot als ze wel had gewild. Zo voorkwam de Politische Abteilung, die de hele onderneming had begeleid, dat de Raad van Vlaanderen de keizer om “soevereine zelfstandigheid” zou vragen. In plaats daarvan werd er gesproken van een “*eigen administratie en regering*”.¹²

Tegen deze achtergrond is het wat onwaarschijnlijk dat Duitsland Vlaanderen werkelijk als volwassen gesprekspartner was gaan zien, maar dat was hier eigenlijk niet belangrijk. Gek genoeg was zelfs het feit dat de *Duitse* regering de Raad van Vlaanderen ontving dat ook niet. In Van Genechtens relaas telde vooral het feit dat *iemand* Vlaanderen bijtrad in de opvatting dat het niet in eerste instantie had

11. B. van Genechten, Staatkundige kroniek. Nieuwe wegen, in: *Aula*, jg. 1, 1917, nr. 6, p. 113.

12. L. Wils, *Flamenpolitik en aktivisme*, Leuven, 1974, p. 195.

Cover van het tijdschrift *Aula*, jg. 1, 1917, nr. 6 met in het tijdschrift de rubriek *Staatkundige kroniek* door Robert Van Genechten. [ADVN, VY1230]

af te rekenen met de vijand aan het IJzerfront, maar met die andere en minder incidentele vijand: België. Dat betekende immers internationale erkenning voor het Vlaamse streven en een eerste stap op weg naar de consensus dat Vlaanderen – net als Polen – onafhankelijkheid zou moeten krijgen.

Tegelijkertijd liep Van Genechten niet weg voor de conclusie dat Vlaanderen, door het betonen van zoveel 'zedelijke moed', zijn lot wel degelijk aan dat van Duitsland verbonden had. Maar dat was een conclusie waar de(ze) activist bijna zonder vorm van inspraak voor geplaatst werd en waar in dit doorgedreven verwezenlijkingsdiscours uiteindelijk weinig aan te doen viel. De activist was immers een 'man met bewuste geest en verantwoordelijk geweten' en zowel zijn mannelijkheid als de bewuste geest én het verantwoordelijke geweten verplichtten hem ertoe om te handelen als de omstandigheden daarom vroegen. En dat deed hij weliswaar zeer bewust van de risico's, maar overgeleverd aan de grillen van de voorzienigheid:

"Men trachtte zich nu de zaken niet te verbloemen; wat de Raad van Vlaanderen heeft gedaan is niet overeen te brengen met de loyauteit, men kome ons niet meer met sofismen op de nek gevallen, men zij wel van de zware betekenis dezer daad bewust. Vlaanderen en Duitsland zijn gebonden door de woorden van beider erkende vertegenwoordigers. Vlaanderen moest daar toe komen, alles heeft het er toe gedreven: zelf over geen staatsmacht beschikkend moest het steunen op deze, wiens belangen in dezelfde lijn als de hare lagen. 'Veel strijd en arbeid blijft nog te doen' is er van Duitse kant gezegd. 'Dit mag en zal mij echter niet verhinderen u reeds tans de hand te reiken tot gemeenschappelijke arbeid.'

De meesten der leden van de Raad van Vlaanderen zullen de ver[r]echtvaardiging van hun stap vinden in hun plichten tegenover hun volk, dit billijkt hem voor ons niet ten volle.

Slechts het bewustzijn dat de oorlog in feite de verhoudingen der drie factoren in kwestie totaal heeft veranderd, en dat het nodig is dat de politieke en staatkundige uitdrukking wordt gevonden van wat deze nieuwe verhouding eist geeft ons de etiese basis waarom wij die stap kunnen toejuichen.

(...)

Geve God dat deze zware daad, met volle bewustheid en verantwoordelijkheid tegenover het volk en tegenover de Gerechtigheid, schepster van de Staet, gepleegd inderdaad de vruchten draagt die wij ervan verwachten."¹³

De handreiking naar de Duitsers was dus zelfs voor een activist als Bob Van Genechten een riskante onderneming, maar in het licht van het ideale Vlaanderen dat ooit een prachtrol te vervullen had in de Europese Statenbond, was de activist

13. B. van Genechten, Staatkundige kroniek. Nieuwe wegen, in: *Aula*, jg. 1, 1917, nr. 6, pp. 114-115.

verplicht om die gok te nemen. Een jonge activist aanvaardde de risico's van een doorgedreven (inter)nationalisme.

Overigens was het na deze uiteenzetting nog lang geen uitgemaakte zaak hoe de toekomstige Vlaamse staat er precies moest uitzien. De Vlaamse beweging had zich daar eigenlijk nooit echt concreet over uitgesproken. Er bestonden natuurlijk verschillende activistische kampen die mensen herbergden die Vlaanderen als autonome regio zagen binnen een federaal België, Vlaanderen volledig onafhankelijk wensten of Vlaanderen onder een Duitse vazalkoning zagen functioneren. Maar behalve in dat laatste scenario, was het nooit erg helder geworden welke vorm van bestuur men nastreefde. Wat dat betrof, was er ook niet veel geschiedenis om op terug te vallen. Er was immers nooit een concreet politiek programma geweest en de enkeling die wel eens een voorzichtig voorstel had gelanceerd, was nooit in staat gebleken om een discussie te beginnen. De staatsidee die nog de meeste invloed uitoefende op vooral de jonge activisten, was eigenlijk een ontkenning van een staatsidee, namelijk het theoretische anarchisme van de jonge August Vermeylen.¹⁴

Met die al te vage idee kreeg Van Genechten af te rekenen, nadat hij in een aflevering van zijn *Staatkundige kroniek*, getiteld *Flamingantisme en democratie*, had gepleit voor een “sterk staatgezag dat ten goede komt aan alle burgers”.¹⁵ Hij ging er namelijk van uit dat “het activisties programma moet verwezenlijkt worden als Vlaanderen niet teniet zal gaan” en daarvoor kon hij niet vertrouwen op de democratie die zich liet “beheersen door de gelijkheid van alle burgers, die dus ook allen gelijke politieke rechten moeten genieten”.¹⁶ En daar knelde de schoen, want meer dan een ‘mooi hol woord’ kon dat principe volgens hem niet worden. In de praktijk betekende dit namelijk een overgave aan de parlementaire democratie en die was eigenlijk per definitie corrupt. Anders dan Vermeylen die in zijn *Kritiek der Vlaamsche Beweging* (1896) na dezelfde analyse besloot dat niet alleen de parlementaire vertegenwoordiging, maar de hele staatsidee opgeheven moest worden (of eigenlijk: uitgenodigd werd om zichzelf op te heffen), kwam Van Genechten tot de conclusie dat “willen wij de Vlaamse staat ten goede doen komen aan alle burgers[,] de macht in weinige handen [moet] zijn”.¹⁷

Twee weken later bleken “[v]erschillende onzer vrienden – jonge idealisten als wij –” het niet eens te zijn met Van Genechtens “opvatting der verwezenlijking ener

14. Zie voor een uitgebreide analyse hiervan: M. de Ridder, *Ouverture 1912. Literatuur en Vlaamse Beweging aan de vooravond van de Grote Oorlog*, Antwerpen, 2008, pp. 49-80.

15. B. van Genechten, Staatkundige kroniek. Flamingantisme en democratie, in: *Aula*, jg. 1, 1917, nr. 9, p. 166.

16. B. van Genechten, Staatkundige kroniek. Flamingantisme en democratie, in: *Aula*, jg. 1, 1917, nr. 9, pp. 164-165.

17. B. van Genechten, Staatkundige kroniek. Flamingantisme en democratie, in: *Aula*, jg. 1, 1917, nr. 9, p. 166.

Vlaamse staatsidee". Het ging niet om mensen die het sowieso al oneens waren met deze activist, maar om "diegenen die in de staat de verwezenlijking zien van de idee der Gerechtigheid welke hem als de regelaar gebruikt in hare functie van ordestichtster der menselijke gemeenschap"; mensen dus namens wie Van Genechten meende te kunnen spreken.¹⁸ Men bleek niet zozeer te protesteren tegen de suggestie dat, om de democratie te waarborgen, "de macht in weinige handen [moet] zijn". Nee, menigeen bleek bezwaar te hebben tegen het begrip 'staat' op zich, dat – en weer trilde Vermeyleys *Kritiek* mee – een beklemmende invloed van het kapitalisme impliceerde. Een echt alternatief hadden deze anonieme tegenstanders niet geformuleerd, zo moest Van Genechten vaststellen. Zij vonden met hun intuïtieve bezwaren "aansluiting bij menig jong Duitser die, met ideëel evenveel liefde tot de staat bezielde, er nochtans afkerig is van geworden".¹⁹ Hoewel ook hij de ontwikkelingen in het culturele en politieke denken in de vooruitstrevende Duitse tijdschriften volgde, hield Van Genechten vooral bij de al te utopische kosmopolitische wensdromen altijd de praktische realiseerbaarheid van de idealen in het oog.

De bezwaren tegen het bestaande, kapitalistische systeem volgde Van Genechten wel, maar hij zag geen oplossing in het simpelweg ontmantelen van de staat. Evenmin als 'menig jong Duitser' konden zijn internationalistische medestanders namelijk duidelijk maken op welke manier de maatschappij dan precies georganiseerd diende te worden. Niet, zo luidde wellicht het optimistische antwoord op die vraag, maar dat leverde slechts een theoretisch vergezicht op van een kosmopolitische broederschap en universele liefde, terwijl Van Genechten wilde nadenken over de praktische verwezenlijking van het ideaal dat hen allen verbond. Een vrij Vlaanderen bleef immers het uitgangspunt van het activistische denken.

Bob Van Genechtens eerste prioriteit was het praktisch organiseren van een autonome Vlaamse gemeenschap. En in de soms al te vrijblijvend geformuleerde verwachtingen van vrolijk kosmopolitisch anarchisme zag hij daar niet meteen een solide basis voor. Het probleem was dat onder dit soort hooggestemde idealistische teksten vaak het marxistische fundament vandaan geslagen was en praktische geesten als Van Genechten zich heel terecht de vraag stelden hoe een en ander gerealiseerd zou worden. Duidelijk nog niet erg ingewijd in de leer van Marx en Engels zelf, opteerde Van Genechten dan ook niet voor een definitief einde van de klassenstrijd. Zijn voorstel voor een kleine, krachtdadige staat stoelde op een bijzonder militante interpretatie van het werk van Immanuel Kant, misschien wel

18. B. van Genechten, Staatkundige kroniek. Kritiek op de staatsidee, in: *Aula*, jg. 1, 1917, nr. 10, p. 183.

19. B. van Genechten, Staatkundige kroniek. Kritiek op de staatsidee, in: *Aula*, jg. 1, 1917, nr. 10, p. 183.

de meest tot de verbeelding sprekende vertegenwoordiger van het Duitse Idealisme, de filosofische stroming die Marx wilde doen vergeten.

Van Genechten zocht de rechtvaardiging voor zijn meritocratie (de macht kwam immers in handen van diegenen die slim genoeg waren om te kunnen bepalen wat goed was voor het volk) in een combinatie van de kantiaanse 'categorische imperatief' en de *'Intelligible Welt'*. Het grootste geluk werd volgens Kant en ook volgens Van Genechten niet gegenereerd door *"het genieten van de grootst mogelijke rechten"*, maar door het besef te (moeten) doen wat het beste is voor de hele gemeenschap. Maar waar dit voor Kant een argument is voor het handhaven van het vertrouwen in de staat – men kan immers alleen zijn eigen plicht tegenover de gemeenschap gewaarworden; de ideale wereld is onkenbaar –, redeneerde Van Genechten dat lang niet iedereen *"het plichtgevoel kent tegenover zich zelf"*, laat staan dat *"het plichtgevoel tegenover de staat"* elke burger 'ingeboren' zou zijn. *"Nu is het wakker, slechts bij enkelen die zich tot het bestuderen van hunne verhouding tot de Staat geroepen voelen"*, vervolgde hij, om dan bij de onvermijdelijke conclusie te belanden:

"Maar deze [de 'ontwaakten'] hebben dan ook het recht op hun eigen geweten voort te gaan. Fr. Mark [een jonge Duitse theoreticus] wijst erop dat elk van dezen naar een maxime zoeken moet, uit plichtbesef, en dat de waarde van deze maxime er enkel in berust dat het aan de eigen maxime is dat men zich onderwerpt en niet aan een vreemde wet.

*Men late dit dezen toe, en wij zien een middel om op deze manier positieve resultaten te bereiken hierin: dat men aan dezen die toonden dat hun plichtgevoel tegenover de Staat zeer ontwikkeld is ook de werkelijke invloed op de gang van zaken geeft. Men vreze niet voor grote uiteenlopendheid. Dezelfde omstandigheden zullen ongeveer gelijkmatig inwerken."*²⁰

Aldus de gelegenheidskantiaan Robert Van Genechten, die de *Kritik der reinen Vernunft* met een beetje hulp van wat hedendaagse Duitse interpretaties en een niet te stillen verlangen naar zelfstandigheid wist om te vormen tot een revolutionair vehikel. Dat hij bovendien pleitte voor een heerschappij van een kleine groep bevoorrechten was in zijn denken wederom een automatisme waar hij niet om had gevraagd. *"Die geen wet in zich levendig voelt[,] gehoorzame aan deze van de meer bevoegde. Het is niet onze fout zo 99/100 der bevolking in die toestand verkeert."*²¹ Sterker nog: het omgekeerde was eerder waar. De inspanningen van de jonge acti-

20. B. van Genechten, Staatkundige kroniek. Kritiek op de staatsidee, in: *Aula*, jg. 1, 1917, nr. 10, pp. 186-187.

21. B. van Genechten, Staatkundige kroniek. Kritiek op de staatsidee, in: *Aula*, jg. 1, 1917, nr. 10, p. 187.

visten waren zo succesvol, dat zij een aanzienlijke rol in de verwezenlijking van de Vlaamse staat verdienden:

“Maar één feit laat zich, ook zonder idealisme, uit deze beschouwingen concluderen, dat aan de Universiteit in den opbouw van de Vlaamse staat een zeer ruime plaats moet worden toegekend; bij haar vooral vindt men hen die over het gesteld probleem reflecteren. Ook een politieke invloed moet van onze Alma Mater uitgaan.”²²

De Gentse universiteit was de toekomstige Vlaamse staat in het klein en ook de leiders van morgen moesten bij deze Voedster Moeder worden gezocht.

Die laatste bewering wekte niet eens zoveel weerstand op. Ook buiten de muren van de universiteit leefde de opvatting dat in Gent het moderne Vlaanderen werd voorbereid, maar dat betekende niet noodzakelijk dat men ook bereid was om alle macht aan de hooggeschoolden te laten. *“Welnu Gij, studenten aan de Gentsche Hoogeschool, stelt onze verwachtingen niet teleur...”* schreef Jef Van Extergem in reactie op het stuk van Van Genechten bijvoorbeeld in *Ons Land*: *“spot van uit de toren uwer hooge wijsheid niet met ons in de modder der vernedering ploeterende volk... stoot het toch niet dieper in de moeras der verdierlijking... en vooral zegt niet ‘wat is dat voor een volkswil die toch niet opkan tegen den wil der machthebbers, wat belang heeft men erbij hem te kennen...’”²³* De jonge oprichter van de Vlaamse Sociaaldemokratische Arbeidersgemeenschap (VSAG) was veel minder thuis in de leer van Kant, maar kende Marx des te beter en achtte het onaanvaardbaar dat een zo invloedrijke activist over de hoofden van het grootste deel van het volk heen Vlaanderen voor zich probeerden op te eisen:

“Het herboren Vlaanderen zal op democratischen leest geschoeid zijn! Heel de werking dan den ‘Raad van Vlaanderen’ is daar overigens op gericht. Wanneer wij terug staan voor gezondere toestanden, moet alle macht uit de door het volk gekozen afvaardiging komen.”²⁴

Maar tot die tijd, in de periode van ongezonde toestanden, vertrouwde dus ook Jef Van Extergem op een organisatie die zichzelf aan het volk had opgedrongen. Met volksoepvoeding was immers niets mis en het vrije Vlaanderen mocht ook van deze activistische communist best door een elite worden voorbereid. Het was de democratische intentie die telde.

22. B. van Genechten, Staatkundige kroniek. Kritiek op de staatsidee, in: *Aula*, jg. 1, 1917, nr. 10.

23. J. van Extergem, Flamingantisme en democratie, in: *Ons Land*, jg. 3, 1917, nr. 7, p. 2.

24. J. van Extergem, Flamingantisme en democratie, in: *Ons Land*, jg. 3, 1917, nr. 7, p. 2.

TOT SLOT

Hoewel er geen twijfel over mogelijk is dat het activisme een weinig democratische beweging was, laat een analyse van de *Staatkundige kroniek* van Robert Van Genechten zien dat het staatkundige denken van de activisten veel complexer is dan tot nu toe werd aangenomen. Opportunisme is maar een van de vele facetten van het activistische denken. Voor een beter begrip van de collaboratie tijdens de Eerste Wereldoorlog kan een onderzoek naar het discours van het activisme – in nationaal én internationaal verband – dan ook voor veel nuancerende inzichten zorgen.

Matthijs de Ridder (°1979) promoveerde op het proefschrift *Staatsgevaarlijk! De activistische tegendraadte in de Vlaamse letteren 1912-1913* (2009). Daarnaast publiceerde hij *Aan Borms. Willem Elsschot, een politiek schrijver* (2007), *Ouverture 1912. Literatuur en Vlaamse Beweging aan de vooravond van de Grote Oorlog* (2008). Hij bezorgde de *Verzamelde verzen* van Gaston Burssens, *Den bankroet van jazz* van Paul Van Ostaijen en is co-editeur van het *Verzamelde werk van Louis Paul Boon*.